

Innspill til jordbruksoppgjøret 2026

Fra Gartnerhallen SA, Nordgrønt SA, Produsentforeningen 1909 og Kontraktdyrkernes Landslag

Den norske grøntnæringen har store vekstmuligheter og kan bidra til økt produksjon, styrket beredskap og verdiskaping, i tråd med regjeringens og Stortingets mål for landbrukspolitikken.

For å realisere grøntnæringens vekstpotensial mener grøntnæringens organisasjoner at følgende områder må prioriteres spesielt i årets jordbruksforhandlinger:

Øke lønnsomhet/verdiskaping	Endring	Hvorfor?
Målpriser	+5 %, potet +40 øre/kg	Kostnadskompensasjon
Pristilskudd	+5 %	Kostnadskompensasjon
- bær	+50 %	Markedet begrenser lønnsomhet
- økologisk	+3 kr/kg	Markedet begrenser, nær nedleggelse
- industripotet	+30 øre/kg	Markedet begrenser lønnsomhet
- endre satsgrupper frukt	Flytt plommer/kirsebær	Ulogisk inndeling, bedre differensiering
Fruktlagertilskudd	+5 %	Kostnadskompensasjon
Arealtilskudd	+5 %	Kostnadskompensasjon
- økologisk	1100 kr/daa	Markedet begrenser, nær nedleggelse
- strukturdifferensiere potet	+/- 300 daa	Fremme mindre gårder, tilsv. grønnsaker
Risikoavlastning	Tiltak fra prosjekt kommer	Kriseløsninger mangler
Styrke konkurransekraft	Endring	Hvorfor?
Nytt kvalitetsprosjekt	12 mill. kr over 3 år	Øke norskpreferanse, utløse verdier
Bærekraftige løsninger		
- SMIL/drenering	Langt større rammer	Jord-/plantehelset, kontroll på vann
- RMP	Radrensing+kjemisk ugraskamp Vårsådde fangvekster Vekstskiftetilskudd*	Redusere bruk av plantevernmidler Jordhelset, redusere svarte areal, avrenning Jordhelset, plantehelset, klimatilpasning
- Innovasjon Norge/IBU	Endre tildelingskriterier	Øke bærekraft (miljø, folk, økonomi)
	Støtte til arbeiderboliger*	Risikoavlastning
	Øke rammer for fellesprosjekter	Øke samarbeid bærekraftige løsninger
- Innovasjon Norge/BIONOVA	Ny teknologi, mobile enheter	Jordhelset, plantehelset, bærekraft, klima

*Flertallsforslag

Norsk frukt og grønt:

en strategisk satsing for matberedskap, folkehelse og verdiskaping

Norsk frukt- og grøntproduksjon står i en nøkkelposisjon for å bidra til å nå nasjonale mål om økt beredskap, bedre folkehelse og bærekraftig verdiskaping. Stortinget har i flere omganger understreket betydningen av å styrke norskandelen i matforsyningen generelt og planteproduksjon spesielt, blant annet gjennom *Meld. St. 11 (2023-2024) Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer*.

Årets jordbruksforhandlinger må gi et kraftig løft for norske grøntprodusenter, ved å prioritere tiltak som sikrer lønnsomhet, risikoavlastning og investeringskraft. Tiltakene vi foreslår er alle forankret i en rekke målsetninger fra myndighetene, utredninger utført av ulike faginstanser og i en unison grøntbransje, ikke minst gjennom arbeidet som førte til rapporten «Grøntsektoren mot

2035». Organisasjonene mener at det nå haster å få innført foreslåtte tiltak, for å opprettholde og øke grøntnæringens konkurransekraft.

Grøntsektoren er en av de mest konkurranseutsatte næringene i norsk jordbruk. Over 90 % av inntektene hentes fra markedet, og kostnadsveksten har de siste årene vært betydelig høyere enn konsumprisindeksen. Uten målretta virkemidler som bidrar til kostnadskompensasjon og risikoavlastning, vil norsk grøntproduksjon tape terreng til importerte varer, med negative konsekvenser for matberedskap, klima og norsk verdiskaping.

1. Styrke lønnsomhet og øke verdiskapingen

Norske produsenter av frukt, bær, grønnsaker og poteter henter over 90 prosent av inntektene fra markedet. Tiltak som kan bidra til å øke inntekter fra markedet og redusere kostnader og risiko, er derfor av avgjørende betydning.

Styrket lønnsomhet vil bidra til redusert risiko og sårbarhet for produsenten, for grøntnæringen og for samfunnet. Det vil også bidra til økt rekruttering og til å opprettholde en spredt og variert bruksstruktur. Styrket produsentøkonomi er imidlertid ikke tilstrekkelig til å kompensere for vesentlige økonomiske tap som kan ramme den enkelte bonde i enkelte år. Risikofaktorene for tap i grøntnæringen knytter seg blant annet til svingninger i etterspørsel, klimabetingede avlingsvariasjoner, arealtilgang, skadegjørere og endringer i regelverk, kombinert med store kapitalkostnader. Slike ekstraordinære tap krever særskilte tiltak.

En betydelig kostnadsøkning fortsetter i alle grøntproduksjoner. Den har i sum vært større enn konsumprisindeksen. Ulike kostnadsfaktorer vekter ulikt i de enkelte produksjonene. I 2025 har kostnader til jordleie, gjødsel, settepotet/frø/plantemateriale, planteverniltak og maskiner økt mer enn konsumprisindeksen (KPI). Emballasje og transport har økt vesentlig, og er ventet å få en ytterligere markant prisvekst (offentlige avgifter, EUs nye forordning for emballasje og emballasjeavfall, PPWR - Packaging and Packaging Waste Regulation, som trer i kraft i Norge medio 2026). Bemanningskostnader har økt betydelig, men valutasituasjonen har stabilisert seg. Dette slår hardt inn i arbeidsintensive produksjoner. Drivstoff og renter har gått noe ned, og strømpriser har vært mer forutsigbare med utvidelsen av strømstøtteordningen til ut 2029.

Detaljerte kalkyler utarbeidet av AgriAnalyse for industripotet, viser at kostnadene har økt med 4,4 prosent det siste året. Industripotet er en mekanisert produksjon. For produksjoner som er mer arbeidsintensive, vil økningen være større. Vi legger derfor til grunn at økte kostnader må kompenseres med tilskudd og inntekter fra markedet på minst dette nivået for å opprettholde lønnsomheten i de mest mekaniserte produksjonene. I gjennomsnitt for sektoren bør den ligge høyere. Vi mener derfor at økninger i tilskudd og priser bør ligge på 5 prosent i gjennomsnitt.

1.1. Økte målpriser

→ **Målprisene for frukt og grønt økes med 5 prosent, og med 40 øre/kg for potet**

Målpris vil være direkte førende for prisoppnåelse i konsummarkedet for flere av produktene som omfattes av målprissystemet. Det er viktig at målprisen settes på et nivå som gir styrket inntektsmulighet uten at etterspørselen svekkes. En prisøkning på inntil 5 % vurderes som markedsmessig bærekraftig, men vil i flere produksjoner likevel ikke gi reell inntektsvekst.

Den faste øvre prisgrensen på 16 prosent bidrar til å øke produsentenes mulighet til å ta ut høyere priser i kortere eller lengre perioder med svingninger i varetilgang i Norge eller utlandet, og tilhørende store prissvingninger.

1.2. Styrket distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker (inkludert salat på friland)

→ **Distriktstilskuddet økes med 5 prosent for alle soner for hver produktgruppe. Bær økes med 50 prosent.**

→ **Plommer og kirsebær flyttes til samme satsgruppe som moreller**

Pristilskudd omfatter kun et fåtall av produkter. For disse bidrar tilskuddet til hhv. inntektsmuligheter og kostnadskompensasjon, ved siden av målpriser og arealtilskudd. Regional differensiering av satsene bidrar til en geografisk spredt produksjon.

For 2026 ble satsene økt langt mindre enn kostnadsøkningene i produksjonene. De fleste kostnadsfaktorene har igjen økt mer enn KPI. Det er derfor behov for at alle produkter og soner får minst 5 prosent økte satser. En prosentvis økning ivaretar spredt produksjon, som bidrar til redusert nasjonal sårbarhet. Unntak fra den generelle økningen er **bær**, som bør øke med 50 prosent. Bærproduksjon er svært arbeidsintensiv, og lønninger har økt betydelig. I tillegg er det et stort behov for å få opp produksjonen av norske jordbær for å møte etterspørselen. Pris i butikk har nådd et tak for hva forbruker er villig til å betale. Vi vurderer at det ikke er mulig å ta ut kostnadsøkningen i markedet i år.

En økning av satsene for **Nord-Norge** bør være minst på nivå med øvrige prispåslag.

Faglagene i jordbruket har tidligere foreslått endringer i satsgruppene, med én gruppe for epler og pærer og en annen **gruppe for plommer, kirsebær og moreller**.

Dette forslaget støtter vi helhert. En ny inndeling vil gjøre det mulig å differensiere tilskuddet mellom grupper av produkter, som innbyrdes i gruppen ligner hverandre i produksjon og prisnivå.

Organisasjonene foreslår at plomme og kirsebær flyttes til satsgruppe for moreller.

	Sats 2026, Kr per kg	Ny sats 2027, Kr per kg
<i>Epler, pærer, plommer, kirsebær</i>		
Sone 1	7,62	8,00
Sone 2-4	9,20	9,66
Sone 5	14,28	14,99
<i>Moreller, plommer, kirsebær</i>		
Sone 1	9,94	10,44
Sone 2-4	11,57	12,15
Sone 5	16,91	17,76
Pressfrukt	5,99	6,29
<i>Bær</i>		
Sone 1-3	7,88	11,82
Sone 4-5	12,72	19,08
Sone 6-7	13,93	20,90
Tillegg for industribær	8,00	8,40
<i>Tomat</i>		
Sone 1-3	5,68	5,96
Sone 4-7	7,13	7,49
<i>Slangeagurk</i>		
Sone 1-3	4,16	4,37
Sone 4-7	5,00	5,25
<i>Salat, sats per stk.</i>		
Sone 1-3	1,56	1,64
Sone 4-7	2,08	2,18
Potet og grønt i Nord-Norge	4,24	4,45

Tabell 1. Forslag til justerte satser pristilskudd

1.3. Økt pristilskudd til økologisk produksjon

→ **Pristilskudd til økologiske produkter økes med kr 3,0 per kg ut over distriktstilskuddet, likt for alle produkter i alle soner, uten kvantumsgrense**

Nedgangen i etterspørsel og markedsandel av økologiske grøntprodukter de siste årene, gjør at volumproduksjon etter gjeldende prinsipper nærmer seg et kritisk punkt for hva som er mulig og regningssvarende. Dersom regjeringens ambisjon om en 10 prosent økning i produksjon og økologiske produkter skal realiseres, må trenden snus. For å lykkes, mener organisasjonene at markedet må stimuleres, og flertallet peker på **tre tiltak som må prioriteres samlet; pristilskudd og arealtilskudd for konkurransekraft og forutsigbarhet for produsent, samt helkjedeavtale for økt omsetning i butikk.**

Pristilskuddet skal sikre produsentene lønnsomhet og hindre at prisgapet mellom økologiske og konvensjonelle produkter blir for stort. Taket for forbrukernes betalingsvilje for økologiske produkter ligger på en merpris på rundt 20 prosent. Oppgjørprisene til produsent har stagnert, og dekker ikke lenger kostnadene med å produsere, ikke minst fordi driftsapparatet er tilpasset en større omsetning og ikke uten videre kan reduseres. I tillegg svikter markedet for økologiske produkter med jevne mellomrom, slik at de må omsettes til nedsatt pris. Denne risikoen bærer produsentene alene. Med bakgrunn i kostnadskalkyler for økologiske representantvarer, er det behov for et pristilskudd på minst kr 4 per kg i snitt for økologiske produkter.

I 2025 ble det etablert et pristilskudd for økologiske grøntprodukter på kr 1 per kg ut over distriktstilskuddet, likt for alle produkter i alle soner og uten kvantumsgrense. Tilskuddet er kjærkomment, men imidlertid altfor lavt til å møte de reelle utfordringene produsentene står overfor. Organisasjonene forslår at pristilskuddet økes med kr 3 per kg for alle produkter.

Det er samtidig nødvendig å sikre at omsetningen av økologisk frukt og grønt går opp, og at hele verdikjeden bidrar til dette i innkjøp, markedsføring og tilgjengelighet for forbruker. Organisasjonene ber om at det bevilges penger til at produsentsamarbeid kan inngå en **helkjedeavtale** med aktører i verdikjeden. Det kan gi rett til tilskudd til eksempelvis økt kunnskap i verdikjeden, distribusjon, salg og markedsføring for å øke omsetningen av økologiske produkter. Dette kan være en egen ordning eller falle inn under «Prosjektmidler til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk» og kan forvaltes av Landbruksdirektoratet. Organisasjonene anslår at beløpet bør ligge på 5 millioner kroner.

Først når markedet øker, vil behovet for tilskudd bli redusert. I mellomtiden må økologisk grøntproduksjon styrkes betydelig, for å sikre nåværende og fremtidig økologisk grøntproduksjon og kompetanse, som hele jordbruket drar nytte av.

1.4. Pristilskudd til poteter og grønnsaker til industri

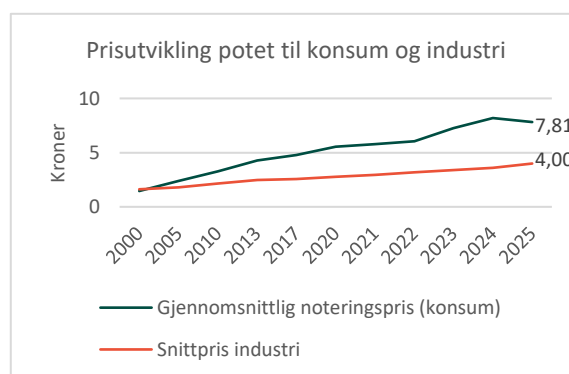
→ Pristilskudd til grøntsektoren utvides med egne satser på 30 øre per kg for potet til bearbeiding i industri

Et endret tollvern for potet øker i liten grad mulighetene for å kunne ta ut en høyere pris på potet til industriell bearbeiding. Prispresset er kraftig, og det er begrenset vilje fra industrikundene til å øke prisene i forhandlinger. Det er svært krevende å oppnå lønnsomhet i produksjonen, jfr. AgriAnalyse sin gjennomgang i 2025. Det er altså fortsatt behov for en vesentlig styrking av økonomien i industriproduksjon.

Industripotetene omfatter over halvparten av potetproduksjonen i Norge (179 000 tonn i 2025, i henhold til Totalkalkylen). Dersom produksjon av norske poteter til industrien blir erstattet av utenlandsk ferdigvare, ville det være et vesentlig tap for norsk primærproduksjon og industri, samt svekke norsk beredskap og selvforsyning. Det ligger en betydelig beredskapskomponent i å ha et lager av slike mengder med poteter som kan omdisponeres, eller i form av fryst vare med lang holdbarhet. Et tilskudd vil også bidra til å bygge økt kunnskap om dette markedet.

Organisasjonene opprettholder derfor forslaget om å innføre et pristilskudd til industripotet.

Dette tiltaket haster. Som et utgangspunkt foreslår organisasjonene å legge en flat sats på all industripotet, beregnet på basis av solgt volum, som for industribær. Kvantumet bør

Figur 1 Prisutvikling potet. Kilde: GPS/Gartnerhallen

begrenses oppad av kontrahert volum til opprinnelig varemottaker, for å unngå å stimulere til overproduksjon.

Det bør gjennomføres en utredning for grønnsaker til foredling i industri, som har tilsvarende utfordringer som potet med tanke på konkurranse og prispress, og som står i fare for at importert ferdigvare tar over markedet. Som for potet, vil et tilskudd også bidra til å bygge økt kunnskap om dette markedet. Situasjonen for grønnsaker er minst like krevende som for potet.

1.5. Økt areal- og kulturlandskapstilskudd

- **Arealtilskuddet til potet, grønnsaker, frukt økes med 5 prosent i alle soner og alle intervaller. Bær økes med 10 prosent. Nordgrønt: Det innføres et tak på tilskudd på 2 mill. kroner per organisasjonsnummer (per driftsenhet).**
- **Det innføres en strukturdifferensiering for potet, med 1-300 daa og 300 daa + i begge soner**
- **Arealtilskudd for arealer med økologisk produksjon økes med kr 1100 per daa for grønnsaker på friland. Satser for frukt, bær og poteter justeres tilsvarende.**

Arealtilskuddet utgjør en betydelig del av tilskuddene til grøntsektoren, og er spesielt viktig for produsenter av kulturer som ikke er omfattet av distriktstilskuddet, slik som potet og grønnsaker på friland. Tilskuddet bidrar til en viss grad til inntektsmuligheter/kostnadskompensasjon. Likevel utgjør arealtilskudd en liten andel av den samlede inntekten til en grøntprodusent, sett opp mot betydningen markedet har for inntekt. Dersom arealtilskuddet skal få større betydning for grøntprodusenter, må tilskuddet og rammen for arealtilskuddet som tilfaller grøntsektoren økes betraktelig.

Organisasjonene foreslår at tilskuddet økes med 5 prosent i alle soner og alle intervaller. Nordgrønt ønsker at det settes et tak i areal- og kulturlandskapstilskuddet på maksimalt 2 millioner kroner per organisasjonsnummer (per driftsenhet).

Bær er svært arbeidsintensive produksjoner, og jordbærproduksjon på friland er sterkt redusert de siste 5 årene. Bær må derfor løftes ut over øvrige produksjoner, dvs. med 10 prosent.

Potet ble ikke omfattet av strukturtiltakene i grøntsektoren, på tross av at gårdene har blitt færre og større. Organisasjonene foreslår å innføre strukturdifferensiering av tilskuddet til potet, med en sats for arealer fra 1-300 daa og en annen sats for 301 daa +.

		Sats 2025 kr/daa	Ny sats 2026 kr/daa
Potet sone 1-5		733	770
Potet sone 6-7		1520	1 596
Grønnsaker sone 1-5	1-300 daa	1550	1 628
	301 daa +	1200	1 260
Grønnsaker sone 6-7	1-300 daa	2590	2 720
	301 daa +	2250	2 363
Frukt sone 1-4	1-75 daa	2100	2 205
	76 daa +	1840	1 932
Frukt sone 5-7	1-75 daa	2880	3 024
	76 daa +	2620	2 751
Bær sone 1-4	1-150 daa	2200	2 420
	151 daa +	1940	2 134
Bær sone 5-7	1-150 daa	2670	2 937
	151 daa +	2410	2 651

Tabell 3 Forslag til justerte satser arealtilskudd grønt (Gartnerhallen, Produsentforeningen 1909, KDL)

Arealtilskudd til **økologisk** produksjon er et viktig virkemiddel for å dekke noe av merkostnadene som følger med økologisk drift. Eksempler er kostnader ved dokumentasjon, kontroller og ikke minst manuell arbeidskraft, som er kostnadsdrivende i grøntproduksjoner. Over de siste årene har det oppstått et etterslep i arealtilskuddet til økologisk produksjon sammenliknet med konvensjonell drift, som i hht. beregninger utgjør ca. kr 1100 per daa. Arealtilskuddet til økologisk grøntproduksjon må dermed løftes mye mer enn gjennomsnittlig økning for arealer med konvensjonell produksjon.

Organisasjonene foreslår at gjeldende satser for arealtilskudd til økologisk grønnsaksproduksjon øker med kr 1100 per daa. Arealtilskudd for økologisk frukt, bær og potet justeres tilsvarende.

Oppgangen i arealtilskudd må komme i tillegg til det foreslåtte pristilskuddet (0).

1.6. Økt tilskudd til fellesanlegg for frukt

→ **Tilskudd til fellesanlegg for frukt økes med 5 prosent og beregningsmodellen justeres**

Anlegg for lagring og pakking av frukt har stor betydning for å kunne tilby frukt av høy kvalitet, som er en forutsetning for å øke norskandelen på frukt og grønt og utvide sesongen, i tråd med myndighetenes målsetninger. De har i tillegg en særlig viktig funksjon i å opprettholde en spredt og variert produksjon over hele landet, og fungere som et faglig nav. For at anleggene skal være i stand til å ivareta daglig drift og investere i moderne teknologi i tråd med produksjonsgrunnlaget, er det viktig å kompensere pakkeriene for økte kostnader for bemanning, sortering, pakking, og emballasje.

De økte kostnadene blir belastet produsenter. Effekten av økte pakkekostnader blir spesielt merkbar når volumene av ulike årsaker går ned. Da øker stykkprisen. Det er derfor behov for å kompensere for økte kostnader på pakkeriet. Organisasjonene foreslår at fruktlagertilskuddet økes med 5 prosent.

Uavhengig av størrelsen på fruktlagertilskuddet, er det noen begrensninger knyttet til beregningsmodellen som kan slå negativt ut for enkelte pakkerier i enkelte år. Tilskuddet er basert på mengde pakket vare kl 1. Ved overproduksjon kan fruktlagerinspektøren omregulere kl.1 frukt til press. Pristilskuddet til produsent blir utløst, mens pakkeriet får en kostnad med å presse frukten. Pressfrukten gir ingen inntekt i form av fruktlagertilskudd, fordi den ikke teller med i mengdegrunnlaget. Samtidig taper pakkeriet inntekt på ikke å pakke frukten, noe den ordinære driften er basert på. Det fører til et dobbelt inntektstap. Jo større norskandelen på frukt blir, desto større er sjansen for at det i enkelte år vil komme en overproduksjon med påfølgende regulering.

Organisasjonene foreslår å justere beregningsmodellen for tilskuddet til å omfatte mengden pressfrukt som har oppstått som følge av markedsregulering. Pakkeriene får dermed et insentiv til å ta imot denne frukten uten å lide tap.

1.7. Tiltak for risikoavlastning

→ **Forslag vil komme, når risikoprojektet har kommet lenger i arbeidet med tiltak**

Verken offentlige ordninger eller private forsikringer gir tilstrekkelig risikoavlastning når uforutsette kriser rammer grøntprodusenter. Ekstremvær oppstår stadig oftere, og nye bønder i oppstartsfasen er spesielt sårbare for konsekvensene av kriser. Organisasjonene har derfor i flere år fremmet forslag til jordbruksforhandlingene om at det blir gjennomført en helhetlig vurdering av risikonivået i næringen og nye tiltak for risikoavlastning i grøntsektoren, inkludert

tilskuddstak, skatter, avgifter, lånevilkår og forsikringsordninger, og lære av hva andre land har lyktes med. Dette forslaget har blitt avvist.

Norges Bondelag har etablert en arbeidsgruppe med Gartnerhallen (på vegne av produsentorganisasjonene) og andre relevante parter for å se på saken. Tre kategorier av risikofaktorer er identifisert og prioritert i første omgang; marked, klima og regelverk. Arbeidet med å identifisere tiltak i og utenfor jordbruksoppkjøret har ikke kommet langt nok til å gi anbefalinger nå. Organisasjonene vil komme tilbake til tiltak som bør prioriteres i 2026.

Organisasjonene vil likevel trekke frem at plantehelse og plantevern i grøntproduksjoner har høy prioritet. Mangel på gode løsninger skaper stor uforutsigbarhet og risiko i en rekke produksjoner. Samarbeidende organisasjoner i primærnæringen har henstilt Landbruks- og matdepartementet til å ta tak i utfordringen knyttet til tilgang på plantevernmidler og styrket konkurransekraft. Det er behov for raskere saksbehandling hos Mattilsynet, slik at nye plantevernmidler i større grad kommer ut på markedet. Gebyrer på godkjenning av mikrobiologiske midler må reduseres. Regelverkshåndtering på plantevernområdet må i større grad harmoniseres med øvrige land i Norden, og unngå særnorske regler. Dette vil bidra til økt effektivitet i godkjenningsarbeidet og økt forutsigbarhet for planteprodusentene. Mattilsynet må også være en pådriver for å legge til rette for at det tas i bruk ny teknologi på plantevernområdet.

Det er svært viktig at utredningen avtalepartene er enig om når det kommer til kunnskapsstatus og -behov for god plantehelse, effektivt plantevern og alternativer til kjemiske plantevernmidler blir raskt igangsatt.

2. Styrke konkurransekraften for norske grøntprodusenter

I tråd med anbefalingene Grøntutvalgets rapport; '*Grøntsektoren mot 2035*', satser en samlet grøntnæring på å etablere bærekraft og kvalitet som konkurransefortrinn for norsk frukt, bær, grønnsaker og poteter.

Bærekraftprosjektet bevilget over jordbruksavtalen er under avslutning. For å sikre at prosjektet skal gi ønskede resultater, har styringsgruppen for prosjektet utarbeidet et eget innspill til forhandlingsutvalgene om videre koordinert oppfølging. Innspill fra styringsgruppen i prosjektet er vedlagt. I tillegg ber organisasjonene her om at bærekraftige agronomiske og teknologiske løsninger på gårdsnivå blir prioritert og får økt støtte i 2026.

Arbeid med kvalitet som konkurransefortrinn har startet med et forprosjekt i organisasjonene. Tiden er nå inne for at grøntnæringen etablerer en felles satsing på kvalitet tilsvarende den for bærekraft. Gjennom bærekraftprosjektet har næringen vist at et tett samarbeid om viktige felles prioriteringer gir resultater. Nytt prosjekt har derfor høy prioritet.

2.1. Nytt prosjekt: Kvalitet som konkurransefortrinn for norsk grønt

→ **Det bevilges 12 mill. kroner over 3 år for å utvikle kvalitet som et konkurransefortrinn for norsk grønt. I tillegg bidrar prosjekteierne med en egenandel på 3 mill. kroner.**

I Grøntutvalgets rapport, *Grøntsektoren mot 2035*, er en av 6 anbefalinger følgende: «Øke kvalitet, styrke produktutvikling og utvide sesonger». Grøntutvalget understreker at utvikling av norsk kvalitet og særpreg er nødvendig for å virkeliggjøre ambisjonene om videre vekst i grøntsektoren. Grøntnæringen har en felles ambisjon om å øke forbruket av frukt og grønt med 75% og norskandelen til 60% frem mot 2035.

Det er svært viktig at produsentene er i førersetet når norsk kvalitet og særpreg skal utvikles. Det er bare produsentorganisasjonene i grøntnæringa som har konkurransekraft for norske produkter som eneste anliggende. Grossister og handelen vil la hensynet til konkurransekraft på importproduktene veie tungt når de setter standarder for kvalitet. Det er derfor avgjørende at produsentleddet i verdikjeden selv har en tydelig strategi for produktkvalitet med tilhørende gjennomføring. Hvis ikke, vil produsentene være prisgitt at grossister og dagligvarehandel setter kvalitetsstandarder som man passivt må følge. Produsentleddet må ha tilstrekkelig forbrukerinnsikt og selv sette premissene for kvalitetsstandardene, i møte med kundenes krav.

Produsentleddet i grøntnæringa er svakt, sammenliknet med grossister og aktører i dagligvarehandelen. Et prosjekt for å posisjonere kvalitet på norske produkter er viktig for å styrke primærleddets posisjon i verdikjeden.

Norske produksjonsforhold er gode, med tanke på å framskaffe blant annet renhet og smak. Og det norske landbruket er velorganisert, oversiktlig og med mange aktører som legger til rette for høye standarder. Det norske landbruket har derfor alle muligheter til å gå foran og bygge kvalitet som konkurransefortrinn. Grøntnæringa trenger en strategi, handlingsplaner og mobilisering av produsentene for å utnytte disse mulighetene til fulle.

Både dette kvalitetsprosjektet, og bærekraftprosjektet som nå er i slutt fasen, er viktige strategiske prosjekter for å løfte den norske grøntnæringa gjennom en samlet satsing for økt konkurransekraft. Kombinasjonen av **kvalitet, bærekraft og beredskap** skal forsterke konkurransekraften.

Prosjektet skal utvikle standarder for produktkvalitet (utseende/lukt/smak/ferskhet), overholde gjeldende krav til trygg mat, og sikre kompetanse i alle ledd fra jord til bord. Videre skal prosjektet utvikle beste praksis for sortsvalg, dyrking, høsting, håndtering, lagring, transport mm. under stadig endrede norske værforhold, markedsforhold og gjeldende regelverk.

Prosjekteiere er: Gartnerhallen SA, Nordgrønt SA, Produsentforeningen av 1909
Prosjektet vil samarbeide tett med: NLR, Stiftelsen Norsk Mat – KSL, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag

2.2. Bærekraftige løsninger: Jordhelse, agronomi, klimatilpasning

Skal jordbruket ivareta produksjonsgrunnlaget, bærekraftig produksjon og markedets interesser, er det avgjørende å styrke tiltak som bidrar til å stimulere til god jordhelse og agronomi i alle planteproduksjoner. Tiltakene er også forebyggende mot avlingssvikt.

Tilgang på god jord er en forutsetning for frilandsproduksjon av poteter, grønnsaker og bær. God jordhelse har betydning for arealeffektivitet, næringsopptak, plantehelse, karbonopptak i jorda, og redusert avlingstap, erosjon og avrenning til vann. Større krav til effektivitet og spesialisering har gått på bekostning av blant annet jordhelse i mange produksjonsområder med planteproduksjon. God jord bidrar til sunne og sterke planter, som er det beste utgangspunktet for å dempe faren for at planteskadegjørere etablerer seg eller gir de negative konsekvensene som måtte følge av dem.

Det én planteprodusent gjør på eget areal, har ofte konsekvenser for andre produsenter. En vesentlig andel av grøntproduksjonen skjer på leide arealer (59 prosent i 2020, statistikkbanken SSB), som er en høyere andel enn for jordbruksbedrifter med andre typer produksjon. Langsiktigheten i leieavtalene varierer, og insentivene for å holde jorda i hevd likeså. Det er derfor viktig å etablere tiltak som stimulerer alle planteprodusenter til å ta fornuftige valg. Rammene må stå i forhold til etterspørselen.

2.2.1 Styrke tiltak i SMIL/drenering og RMP

- Sikre vesentlig større rammer for drenering i SMIL
- Innlemme tilskudd til radrensing i kombinasjon med kjemisk ugrasbekjempelse i RMP
- Innlemme tilskudd til vårsådde fangvekster før hovedvekst (ved sent etablerte grønnsaksfelt) i RMP
- Innføre vekstskiftetilskudd i RMP (flertallsforslag)

Med et endret klima vil det oftere enn før oppstå overflod av vann eller tørke, og en rasjonell håndtering av vann vil derfor få økt betydning i årene som kommer. I lys av hvor viktig god vannbalanse er for plantevekst og avrenning fra jordbruksarealer, mener organisasjonene at det er avgjørende at det bevilges tilstrekkelig med tilskuddsmidler til **drenering** i SMIL. Organisasjonene oppfatter at dagens rammer for drenering er altfor små.

Målretting av virkemidlene i RMP-ordningen mot klimasmarte og bærekraftige agronomiske grep i grøntproduksjoner bør også prioriteres. Tilskudd til **radrensing** blir bevilget dersom dette er eneste tiltak for ugrasbekjempelse. Mange produsenter opplever at risikoen for dårlig ugrasvirkning og lavere avling er for stor til å ta tiltaket i bruk. Organisasjonene ber om at ordningen utvides til å omfatte radrensing i kombinasjon med kjemisk ugrasbekjempelse, for å stimulere til at bruken av kjemiske midler kan reduseres.

I sin evaluering av RMP-ordningen (2025) påpeker NIBIO at få tiltak i ordningen ivaretar jord og jordhelse i grøntsektoren, men at **fangvekster** er det viktigste. I diskusjonene organisasjonene har hatt om saken, mener flertallet at tilskudd til fangvekster sådd tidlig i vekstsesongen og før hovedveksten, bør innlemmes i ordningen. Et slikt tiltak vil være spesielt relevant i tidlige dyrkingsområder, f.eks. rundt Oslofjorden, på arealer der sene hold med grønnsaker blir plantet. Det vil begrense omfanget av arealer uten plantedekke og behovet for vekstskifte i noen grøntproduksjoner. Organisasjonene støtter også NIBIOs anbefaling om å styrke tilgjengeligheten av og tilskuddet til biokull, som nå er altfor dårlig.

Å veksle mellom ulike planteslag på et areal er avgjørende viktig for å bedre jordlivet og plantevekst, utnytte næringsstoffer, redusere sykdom og øke kvalitet. Mange planteproduksjoner har blitt svært spesialiserte, med kostbar infrastruktur som krever et visst arealgrunnlag. Det kan derfor være krevende å få til et godt vekstskifte på egen gård, og nødvendig å finne naboer som vil bytte jord. Organisasjonene peker på at dette er noe enhver bonde bør være opptatt av, men mange grøntprodusenter får likevel ikke tak i relevant jord. Flertallet av organisasjonene støtter derfor at det innføres et eget **vekstskiftetilskudd** i RMP-ordningen for planteproduksjonene korn-, oljevekst-, gras- og grøntproduksjon, som et incentiv. Dette har tidligere blitt foreslått av ulike fagmiljøer, senest av NIBIO i sin evaluering av RMP-ordningen.

2.2.2 Styrke tiltak i IBU-ordningen og Bionova

- Gjennomgå tildelingskriteriene for grøntprosjekter i IBU-ordningen, med mål om at flere søknader får høyere tilskudd
- Gjeninnføre større rammer og maksimumsbeløp for fellesprosjekter i IBU-ordningen
- Innføre tilskudd til boliger for sesongarbeidskraft i IBU-ordningen (flertallsforslag)
- Utvide tilskuddet for ny teknologi i Bionova til å omfatte ny teknologi og mobile enheter ut over introduksjonsfasen

Investeringsvirkemidler til ny infrastruktur og teknologi bidrar til bærekraft, klimatilpasning og utslippskutt i primærproduksjonen, som igjen bidrar sterk til hele matkjedens miljøregnskap.

Den økonomiske støtten reduserer også risiko, effektiviserer driften og styrker lønnsomheten, noe som er avgjørende for å beholde og rekruttere produsenter til grøntnæringen. Tilskuddene bidrar også til å nå en rekke andre viktige mål, slik som økt matproduksjon, økt norskandel, leveringsdyktighet og matberedskap, og redusert behov for arbeidskraft.

De mange positive effektene danner grunnlag for at tiltakene i IBU og Bionova bør styrkes betraktelig for grøntsektoren. Regelverket for økonomisk støtte til og bruk av teknologi må holde tritt med utviklingen i næringen og bidra til at flere bønder får tilgang på ny teknologi og infrastruktur. Hvis ikke, kan myndighetene bli den største barrieren for å nå målene de selv har vedtatt for samfunnet og for grøntnæringen.

Organisasjonene ber derfor om at **tildelingskriteriene** blir gjennomgått, med mål om at flere søknader blir innvilget, utmålingsgraden øker og at tilskuddstaket ikke er til hinder for å gjennomføre større prosjekter, slik som samarbeidsprosjekter. Det er også behov for å omfatte nye typer aktiviteter. I sum vil dette bidra til at grøntnæringen, i enda større grad enn i dag, vil evne å redusere miljøpåvirkningen fra produksjon og øke konkurransekraften.

Økonomiske rammer og maksimumsbeløp er det samme for én enkelt søker som for en gruppe søkere. For mange år siden var beløpet høyere for samarbeidsprosjekter. Organisasjonene ber om at høyere beløp for **samarbeidsprosjekter** blir gjeninnført.

Mange grøntproduksjoner er arbeidsintensive, og har per i dag et stort behov for utenlandske sesongarbeidere. Foretakene har dermed betydelige kostnader knyttet til husvære, spesielt med nye regler for enkeltrom. Det hviler store restriksjoner på bruken av slike boliger utenom sesong. Flertallet av organisasjonene mener derfor at tilskudd til **boliger til sesongarbeidere** må bli innlemmet i IBU. En slik kostnadskompensasjon vil bidra til økonomisk bærekraft og risikoavlastning for de mest arbeidsintensive produksjonene i grøntsektoren, som i praksis må rekruttere flertallet av sine arbeidere fra utenfor sitt eget nærområde.

Organisasjonene er veldig positive til etableringen av tilskuddsordningen for utprøving av ny teknologi i Bionova, men understreker at det nå er et sterkt behov for å innlemme investeringsstøtte til **ny teknologi og mobile enheter** også etter at teknologien er utprøvd og introdusert. Tiltaket omfatter alt fra robotikk og automasjonsløsninger, til presisjonsteknologi. Dette vil bidra til at *flere* produsenter enn de største foretakene får tilgang på moderne teknologi. Det vil øke farten på omstillingen til mer bærekraftig produksjon og klimatilpasning, og utnytte arealer og ressurser bedre. Utviklingen går raskt, og uten dette tiltaket vil det trolig skje en betydelig strukturrasjonalisering i sektoren.

Grøntsektoren møter konkurranse fra importerte råvarer fra land som allerede benytter utstyret og produksjonsmetodene som er beskrevet over. Om tiltak ikke blir innført, vil konkurransekraften til norsk grøntproduksjon svekkes. Dersom etterspørselen etter moderne teknologi øker i det norske markedet, vil det også bidra til at norske agritech-bedrifter finner det formålstjenlig å bli i landet.

Organisasjonene mener at det må kunne stilles krav til omsetning av mobilt utstyr i 2. håndsmarkedet ved innvilgelse av søknad. Rapporten «Grøntsektoren mot 2035» pekte allerede for over 5 år siden på et behov for investeringsvirkemidler til mobile enheter. Siden den gang har det blitt utviklet mange nyvinninger som i begrenset grad har blitt tatt i bruk i Norge.

IBU-ordningen er under utredning. Organisasjonene kommer tilbake med justeringer av innspillet når resultatet er klart i mars 2026. Det kan blant annet omfatte en **øremerking** av tilskudd til grøntsektoren, som skal dekke nye tiltak og tiltak som allerede er omfattet av dagens ordning.